

Wyrok z dnia 17 listopada 2006 r., V CSK 253/06

W razie przelewu wierzytelności w celu zapłaty, zobowiązanie, dla którego umorzenia przelew nastąpił, wygasa w chwili spełnienia przez dłużnika przelanej wierzytelności świadczenia cesjonariuszowi.

Sędzia SN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

Sędzia SN Maria Grzelka

Sędzia SN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "P.C." S.A. w W. przeciwko "K.H.W." S.A. w K. i "J.Z.S.J." S.A. w J. z udziałem interwenienta ubocznego "C.L." S.A. w W. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 17 listopada 2006 r. skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 8 grudnia 2005 r.

oddalił skargę kasacyjną, zasądził od strony powodowej na rzecz pozwanego "K.H.W." S.A. w K. kwotę 1800 zł, na rzecz pozwanych "J.Z.S.J." w J. kwotę 2700 zł i na rzecz interwenienta ubocznego kwotę 1800 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Strona powodowa "P.C." S.A. w W. domagała się zasądzenia od pozwanych, "K.H.W." i "J.Z.S.J." S.A. w J. zapłaty kwoty 109 632,28 zł tytułem przewoźnego, z zastrzeżeniem, że zapłata przez jednego pozwanego zwalania drugiego. Na wniosek "J.Z.S.J." do sprawy w charakterze interwenienta ubocznego przystąpiła "C.L." S.A. w W.

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu apelacji pozwanych i interwenienta ubocznego wyrokiem z dnia 8 grudnia 2005 r. zmienił uwzględniający powództwo wyrok Sądu Okręgowego z dnia 21 grudnia 2004 r. i oddalił powództwo wobec obu pozwanych.

Z ustaleń wynika, że strona powodowa zawarła z "K.H.W." S.A. w K. m.in. umowę przewozu potwierdzoną listem przewozowym. Odbiorcą przesyłki były "J.Z.S.J.", które potwierdziły odbiór przesyłki bez zastrzeżeń. "K.H.W.", nadając przesyłkę, wskazał w liście przewozowym jako płatnika Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe „P.”, spółkę z o.o. w K.

Spółkę „P.” (płatnika) łączyły ze stroną powodową (przewoźnikiem) trzy umowy: umowa specjalna, umowa rozliczeniowa i umowa o zabezpieczenie płatności przewozowych. Umowa specjalna przyznawała upust w odniesieniu do stawek taryfy przewozowej towarowej.

"J.Z.S.J." zawarły umowę z interwenientem ubocznym, w której interwenient uboczny zobowiązał się do świadczenia na rzecz "J.Z.S.J." usług spedycyjnych i przeładunkowych „wraz z płatnościami dla przewoźnika”.

Interwenient uboczny zawarł z kolei umowę ze spółką „P.”, dotyczącą spedycji węgla taborem kolejowym według stawek taryfy towarowej PKP z zastrzeżeniem określonego upustu. W wykonaniu umowy zawartej z interwenientem ubocznym spółka „P.” w dniu 23 grudnia 2002 r. wystawiła interwenientowi ubocznemu m.in. fakturę na kwotę 109 909,13 zł, czyli na sumę dochodzoną w sprawie. Ponieważ spółka „P.” nie przekazywała stronie powodowej uiszczanych jej przez interwenienta ubocznego kwot odpowiadających należnościom przewozowym, interwenient uboczny, zgodnie z umową łączącą go ze spółką „P.”, wstrzymał się ze spełnianiem świadczeń do rąk spółki „P.”. Spółka „P.” swe wierzytelności wobec interwenienta ubocznego o świadczenia, ze spełnianiem których interwenient uboczny wstrzymał się, w łącznej kwocie 5 527 095 zł, przelała na stronę powodową w dniu 30 grudnia 2002 r. Wykaz niezapłaconych faktur wystawionych dla interwenienta ubocznego przez spółkę „P.” zawierał załącznik nr 1 do umowy przelewu. Interwenient uboczny przelane wierzytelności zapłacił stronie powodowej w dniu 24 stycznia 2003 r. (3 000 000 zł) i w dniu 27 stycznia 2003 r. (2 527 095 zł). Strona powodowa otrzymane kwoty zaliczyła na poczet najdawniej wymagalnych należności, o czym powiadomiła spółkę „P.” pismem z dnia 28 stycznia 2003 r. Ponieważ zaliczenie to nie objęło należności w kwocie 109 909,13 zł, wynikającej z umowy przewozu potwierdzonej listem przewozowym, strona powodowa zażądała od pozwanych zapłaty należności.

Spór między stronami koncentrował się wokół tego, czy w okolicznościach sprawy nastąpiło wygaśnięcie obowiązku pozwanych zapłaty stronie powodowej

przewoźnego, określonego w umowie przewozu potwierdzonej listem przewozowym, na skutek zwolnienia pozwanych z tego obowiązku lub na skutek zaspokojenia roszczenia strony powodowej przez interwenienta ubocznego.

O oddaleniu powództwa w stosunku do obu pozwanych zdecydowało ustalenie przez Sąd Apelacyjny, że roszczenie strony powodowej o przewoźne legło zaspokojeniu po dokonaniu przez spółkę „P.” przelewu na stronę powodową wierzytelności przysługujących tej spółce wobec interwenienta ubocznego na podstawie zawartej z nim umowy dotyczącej spedycji węgla. Z chwilą zapłaty przelanych wierzytelności stronie powodowej przez interwenienta ubocznego doszło do umorzenia także spornej należności przewozowej, jedną z zapłaconych wierzytelności, objętych załącznikiem nr 1 do umowy przelewu, była bowiem wierzytelność, którą spółka „P.” miała wobec interwenienta ubocznego w związku z przewozem realizowanym przez stronę powodową. Wierzytelność ta łączyła się z wykonywaniem przez interwenienta ubocznego za pośrednictwem spółki „P.” swych obowiązków względem „J.Z.S.J.” (odbiorcy przesyłki); na podstawie umowy zawartej z „J.Z.S.J.” interwenient uboczny był zobowiązany do dokonywania rozliczeń ze stroną powodową (przewoźnikiem) na poczet przewoźnego.

Skarga kasacyjna strony powodowej została oparta na podstawie naruszenia art. 65 § 2, art. 83 § 1 i 2, art. 451 § 2 i 3, art. 509 § 1, art. 774, 794 i 800 k.c., art. 22 ust. 1 i art. 24 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694 ze zm. – dalej: „ust.rach.”), art. 53 §1 i art. 62 § 2 ustawy dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. Nr 83, poz. 930 ze zm. – dalej: „k.k.s.”) oraz art. 328 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Do zapłaty przewoźnikowi wynagrodzenia jest zobowiązany przede wszystkim nadawca przesyłki, czyli wysyłający (774 k.c.). Obowiązku tego nie musi wykonać osobiście; może w szczególności przekazać zapłatę przewoźnego innej osobie (płatnikowi) na zasadach określonych w art. 921¹ i nast. k.c. W praktyce ukształtowanej pod wpływem nieobowiązujących już przepisów szczególnych uzależnia się przekazanie przewoźnego od w świetle kodeksu cywilnego niewymaganej, ale dopuszczalnej zgody przewoźnika (odbiorcy przekazu). Ponadto w sytuacji określonej w art. 51 ust. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. – Prawo przewozowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 50, poz. 601 ze zm. – dalej: „Pr.przew.”) do długu, którego przedmiotem jest zapłata przewoźnego, przystępuje

kumulatywnie odbiorca przesyłki (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 1999 r., II CKN 231/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 179, i z dnia 19 września 2002 r., II CKN 1312/00, OSNC 2003, nr 12, poz. 168). Bez względu na aktualność motywów wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2001, V CKN 500/00 (OSNC 2002, nr 7-8, poz. 90) nie ulega wątpliwości, że spełnienie świadczenia przez jednego z tych dłużników powoduje wygaśnięcie również długu drugiego.

Sąd Apelacyjny – analogicznie jak Sąd Najwyższy w niektórych wyrokach wydanych w podobnych sprawach – uznał, że z treści listu przewozowego nie wynikało, iż strony umowy przewozu, przewidując wskazanie płatnika przez nadawcę przesyłki, zwolniły nadawcę przesyłki z obowiązku zapłaty przewoźnego. Wnioskowi takiemu, w ocenie Sądu Apelacyjnego, sprzeciwiał się również § 16 ust. 5 regulaminu przewozu przesyłek towarowych (RPT), którym posługuje się strona powodowa. Według tego postanowienia regulaminu, w razie odmowy zapłaty przez osobę, którą wskazał nadawca, przewoźne wraz z odsetkami uiszcza nadawca. Nadawca ani odbiorca nie zostali – zdaniem Sądu Apelacyjnego – zwolnieni z obowiązku zapłaty przewoźnego także na podstawie umów zawartych przez stronę powodową ze spółką „P.” – płatnikiem (por. w szczególności wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 286/05, OSNC 2006, nr 5, poz. 87). Nie było również – zdaniem Sądu Apelacyjnego – podstaw do dostrzegania w tych umowach upoważnienia dla spółki „P.” do pobierania należności za przewóz w imieniu strony powodowej, tj. ze skutkiem w postaci wygaśnięcia roszczenia strony powodowej o przewoźne w razie zapłaty do rąk spółki „P.” przewoźnego przez podmiot do tego zobowiązany (zob. art. 452 k.c.). Celem umów zawartych przez stronę powodową ze spółką „P.” było jedynie usprawnienie rozliczeń z tytułu przewozu. Nadawca przesyłki, którym był „K.H.W.”, wskazując w liście przewozowym jako płatnika spółkę „P.”, przekazał jej tylko zapłatę kwoty przewoźnego na rzecz strony powodowej zgodnie z umową łączącą stronę powodową ze spółką „P.”. Przyjęcie tego przekazu przez spółkę „P.”, choć spowodowało powstanie wobec niej roszczenia strony powodowej o zapłatę przekazanego świadczenia (art. 921² § 1 k.c.), nie zwolniło nadawcy ani odbiorcy przesyłki z obowiązku zapłaty przewoźnego (por. art. 921⁵ k.c. oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2002 r., II CKN 1312/00).

Powyższe ustalenia i oceny, choć korzystne dla strony powodowej, nie pozwalały na oddalenie apelacji, Sąd Apelacyjny trafnie bowiem stwierdził

zaspokojenie dochodzonego w sprawie roszczenia na skutek zapłaty przez interwenienta ubocznego stronie powodowej przelanej na nią wierzytelności, którą spółka „P.” miała wobec interwenienta ubocznego w związku z przewozem wykonanym przez stronę powodową zgodnie z listem przewozowym.

Z ustaleń wynika, że w świetle przyjętego systemu rozliczeń (płatności), przewoźne miało ostatecznie w całości obciążyć tylko jednego z dłużników zobowiązanych do zapłaty stronie powodowej, tj. odbiorcę przesyłki, czyli "J.Z.S.J." Jednym z ogniw przyjętego systemu płatności przewoźnego była umowa pomiędzy interwenientem ubocznym a spółką „P.”, na podstawie której interwenient uboczny był zobowiązany do uiszczenia spółce „P.” m.in. równowartości przewoźnego, należnego stronie powodowej za przewóz dokonany zgodnie z listem przewozowym. Kwotę na ten cel interwenient uboczny powinien otrzymać i otrzymał od "J.Z.S.J." na podstawie zawartej z nimi umowy. Interwenient uboczny miał więc roszczenie o zapłatę równowartości spornego przewoźnego wobec "J.Z.S.J.", wynikające z zawartej z nimi umowy oraz był zobowiązany do zapłaty równowartości spornego przewoźnego spółce „P.” na podstawie zawartej z nią umowy; temu zobowiązaniu interwenienta ubocznego odpowiadało roszczenie spółki „P.”. Żadnego ze wskazanych roszczeń nie można utożsamiać z roszczeniem strony powodowej o sporne przewoźne wobec "K.H.W." i "J.Z.S.J." Wskazane roszczenia, podobnie zresztą jak roszczenie strony powodowej względem spółki „P.” jako płatnika, miały podstawy w odrębnych umowach, różnych od źródeł roszczenia strony powodowej o przewoźne. Różniły się od roszczenia strony powodowej o przewoźne także tym, że kwoty, na które opiewały, nie miały definitywnie wejść do majątku podmiotu uprawnionego do ich otrzymania. Po dokonaniu zapłaty na rzecz podmiotu uprawnionego powinien on otrzymaną kwotę zgodnie z ustanowionym systemem płatności „przekazać dalej”, tak aby mogła ona być ostatecznie użyta dla zaspokojenia roszczenia strony powodowej o przewoźne. Dlatego roszczenia te, mimo swej prawnej odrębności, miały ścisły funkcjonalny związek z roszczeniem strony powodowej o przewoźne.

Zawarte w skardze kasacyjnej twierdzenia, że według Sądu Apelacyjnego przelew dokonany przez spółkę „P.” miał za przedmiot wynikające z umowy przewozu wierzytelności o przewoźne, czyli wierzytelności, które już przysługiwały stronie powodowej, rozmiągają się zatem z ustaleniami stanowiącymi podstawę wyroku Sądu Apelacyjnego. Podniesione przez skarżącą zarzuty naruszenia art.

774 i 800 k.c. przez przyjęcie, że spółce „P.” – niebędącej przewoźnikiem wykonującym przewozy w ramach swego przedsiębiorstwa – mogła z mocy umowy łączącej ją z interwenientem ubocznym przysługiwać wierzytelność o przewoźne, są więc bezprzedmiotowe. Użycie przez Sąd Apelacyjny zwrotów mówiących o „należnościach za przewozy objęte umową” spółki „P.” z interwenientem ubocznym nie było wyrazem uznania przez ten Sąd wspomnianej umowy za umowę przewozu, a wspomnianych należności za przewoźne, lecz jedynie podkreśleniem ich wskazanych wyżej związków z umową przewozu zawartą przez stronę powodową. Dotyczyło ono zresztą wszystkich transakcji „okołoprzewozowych” objętych sprawą i przejawiało się użyciem przez Sąd Apelacyjny np. jeszcze zwrotów mówiących o pobieraniu przez spółkę „P.” „należności przewozowych” lub o regulowaniu przez nią „należności za przewóz”. (...)

Ze względu na to, że wierzytelność, którą spółka „P.” miała do interwenienta ubocznego w związku z przewozem wykonanym przez stronę powodową zgodnie z listem przewozowym, zachowywała odrębność w stosunku do wierzytelności o wynagrodzenie za ten przewóz, przysługującej stronie powodowej wobec „K.H.W.” i „J.Z.S.J.”, nie istniały w świetle art. 509 § 1 k.c. przeszkody do przelewu wspomnianej wierzytelności spółki „P.” na stronę powodową. Przelew dokonany w dniu 30 grudnia 2002 r. przez spółkę „P.” na rzecz strony powodowej stanowił klasyczny przypadek, szeroko uznawanego we współczesnych systemach prawnych oraz niewątpliwie możliwego również w świetle prawa polskiego, przelewu w celu zapłaty (*cessio solutionis causa*), tj. przelewu następującego dla wykonania określonego zobowiązania zamiast przewidzianego treścią tego zobowiązania świadczenia. Zobowiązanie, o którym mowa, nie wygasa, jak w przypadku przelewu w miejsce wykonania (*cesio in solutum*) lub odnowienia ze zmianą dłużnika (art. 506 § 1 k.c.), już w chwili dokonania przelewu, lecz dopiero w chwili spełnienia świadczenia przez dłużnika przelanej wierzytelności. Dopóki zatem dłużnik przelanej wierzytelności nie spełni świadczenia na rzecz cesjonariusza, dopóty cesjonariuszowi przysługuje, analogicznie jak w sytuacji określonej w art. 506 § 2 k.c., zarówno wierzytelność nabyta, jak i wynikająca z zobowiązania, dla którego wykonania przelew nastąpił. Na wskazany charakter umowy przelewu zawartej w dniu 30 grudnia 2002 r. wskazywała – zgodnie z art. 65 § 2 k.c. – klauzula tej umowy mówiąca o potrąceniu całej kwoty, na którą opiewały przeniesione wierzytelności, z „zobowiązaniami” spółki „P.” do strony powodowej

„za przewoźne”. Wywody skarżące, że podstawę przelewu dokonanego w dniu 30 grudnia 2002 r. stanowiła umowa sprzedaży wierzytelności objętych załącznikiem nr 1 za cenę równą kwocie, na którą wierzytelności te opiewały, nie mają oparcia w ustaleniach stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku. Należy podkreślić, że ani w uzasadnieniu tego wyroku, ani w tekście umowy przelewu, nie występują używane przez skarżącą w odniesieniu do rozpatrywanego przelewu terminy „sprzedaż” i „cena”.

Dokonanie przez spółkę „P.” w ramach umowy zawartej w dniu 30 grudnia 2002 r. przelewu na stronę powodową wierzytelności, którą spółka „P.” miała do interwenienta ubocznego w związku z przewozem wykonanym przez stronę powodową, w celu wykonania wierzytelności strony powodowej o wynagrodzenie za ten przewóz, i uiszczenie przelanej wierzytelności przez interwenienta ubocznego stronie powodowej, w pełni więc uzasadniały przyjęte przez Sąd Apelacyjny umorzenie z chwilą zapłaty przez interwenienta ubocznego nie tylko przelanej wierzytelności, ale i tej wierzytelności strony powodowej, dla której wykonania przelew nastąpił. Stronie powodowej przysługiwało roszczenie o zapłatę przewoźnego nie tylko wobec „K.H.W.” i „J.Z.S.J.”, ale i – na skutek przyjęcia przez nią przekazu – wobec spółki „P.”. W omawianej sytuacji zapłata dokonana przez interwenienta ubocznego spowodowała wygaśnięcie czterech, powiązanych funkcjonalnie, mających na celu zaspokojenie tych samych interesów, wierzytelności strony powodowej; oprócz wierzytelności przelanej, trzech wierzytelności wcześniej jej przysługujących. Chodzi tu zatem o sytuację podobną do przypadków występujących w obrocie wekslowym, w których np. jedna zapłata przez akceptanta powoduje wygaśnięcie nie tylko jego zobowiązania, ale i zobowiązań wszystkich pozostałych dłużników wekslowych.

Ścisłe powiązanie w zawartej w dniu 30 grudnia 2002 r. umowie przelewu w celu zapłaty jednej z przelanych wierzytelności z dochodzoną należnością wykluczyło zastosowanie art. 451 § 2 i 3 k.c. w odniesieniu do świadczenia stanowiącego całkowitą zapłatą tej wierzytelności.

Stanowisko o umorzeniu dochodzonej należności w następstwie zapłaty przelanych wierzytelności na rzecz strony powodowej jest zgodne co do rezultatu z rozstrzygnięciami Sądu Najwyższego w podobnych sprawach (por. wyroki z dnia 19 kwietnia 2006 r., V CSK 35/06, nie publ., z dnia 20 lipca 2006 r., V CSK 115/06, nie publ. i z dnia 6 października 2006 r., V CSK 147/06, nie publ.).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną strony powodowej.